

3. Демурова Н. Томас Гарди, прозаик и поэт // Харди Т. Избранные произведения в 3 т. Т. 1. М., 1988. – 638 с.

О.М. Леонтъєв. Аналіз вірша Т.Гарді «Дрозд у сутінках» у перекладі Г.Кружкова. – Стаття.

Анотація. У статті представлений аналіз вірша Т.Гарді «Дрозд в сутінках» в перекладі Г. Кружкова.

Ключові слова: вірш, переклад, оригінал, опис, природа, задум, стиль.

Alexander N. Leontyev. Analysis of Poems T.Gardi 'The Darkling Thrush' in the translation of G Kruzhkov. – Article.

Summary. The article presents analysis of Thomas Hardy's poem 'The Darkling Thrush' in the translation of G. Kruzhkov.

Key words: poem, translation, original, description, nature, premise, style.

УДК 811.347.78.034:81'373.234

С.А. Любимова,

кандидат філологічних наук,

Одеська національна академія харчових технологій,

м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ, ЯКІ ПОЗНАЧАЮТЬ ЛАКУНАРНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ

Анотація. Стаття призначена проблемі переклада на українську мову лексичних одиниць, що позначають лакунарні стереотипи американської культури. В статті представлено поняття «лакунарний стереотип» та розглянуті варіанти перекладацьких трансформацій, які необхідні для заповнення культурологічних лакун в мові переклада.

Ключові слова: перекладність, лакуна, лакунарний стереотип, транслітерація, перифраз, перекладацький коментар.

Проблема перекладу лексичних одиниць (ЛО), які позначають лакунарні соціокультурні стереотипи порушує одне з ключових питань перекладознавства – здійсненність взагалі перекладу з однієї мови на іншу.

Перекладність розглядається як принципова можливість перекладу, як специфічне відношення між текстами різних культур, яке дозволяє визнати один текст перекладом іншого, а не самостійним текстом, у рамках однієї культури [1, с. 32]. Сутність сприйняття еквівалентності перекладу відбито у діаметральній протилежності поглядів на перекладність.

Абсолютна перекладність відповідає принципу філософії мови Декарта і Лейбница віку Просвітництва. Згідно до цієї філософської концепції усі мови є лише варіаціями загальної мови (*lingua universalis*), тому для переклада з однієї мови на іншу важлива тільки спільність понять. Цей принцип був продовжений та розвинутий в теорії універсалій Н. Хомського. Вчений стверджував, що для всіх мов існує єдиний універсальний набір правил. Ця теорія хоча і припускає деяку варіативність мов, але відмінності мов не становлять принципову неподоланність в процесі перекладу.

Прихильниками неперекладності були В. Гумбольдт і Л. Вайсгербер. Вони стверджували, що кожна мова має унікальну «картину світу», яка визначає світосприйняття мовців. Неперекладність відповідає концепції лінгвістичного релятивізму Сепіра-Уорфа, відповідно до якої мова і мислення ототожнюються.

Незважаючи на нерозв'язаність дотепер проблеми перекладності/неперекладності з однієї мови на іншу у філософії, перекладач вирішує цю проблему на практиці в кожному окремому

випадку, користуючись універсальним інструментом – мовою, яка дозволяє передати інформацію повністю чи частково будь-якого коду в межах однієї культури.

Подання специфічної етнокультурної інформації засобами іншої мови викликає сумніви у відповідності, правильності та повноті перекладу. Особливо складним питанням є переклад етноспецифічних образів, відсутніх у культурі і мові перекладу, отже незрозумілих для носіїв іншої культури.

Національно-специфічні фрагменти «картини світу» описуються дослідниками за допомогою різних термінів: лакуни (Ж.П. Віне і Ж. Дарбельне, В.Л. Муравйов, К. Хейл), антислова, білі плями на семантичній карті мови (Ю.С. Степанов), нульова лексема (І.А. Стернін), безеквівалентна, або фонова лексика (Л.С. Бархударов, Е.М. Верещагін, В.Г. Костомаров).

Термін «лакуна» першими ввели у науковий вжиток канадські лінгвісти Ж.П. Віне і Ж. Дарбельне. Цей термін стає найбільш розповсюдженим для позначення відсутності слів для позначення понять, які в даному суспільстві не існують, але мають особливе словесне позначення в іншій мові [3, с. 245].

Лакуною (від лат. *lacuna* – пропуск, втрата) називають «етнопсихолінгвістичний фрагмент картини світу, який існує в той чи іншій лінгвокультурній спільноті» [8, с. 18]. Саме існування лакунарних культурних понять є доказом їх важливості для певної культури. Ці фрагменти «картини світу» містять фонове знання, що є в наявності тільки у представників певної мовної спільноти [5, с. 37]. Розуміння цієї інформації обумовлено особливостями мови та специфікою культури, в якій існує дане поняття [8, с. 13], тому воно повністю або недостатньо зрозуміле носіями іншої культури [9, с. 58]. Задача перекладача не тільки забезпечити розуміння цього фрагменту іншомовного світу, але і донести значення цього фрагменту в культурі іншого народу.

Незважаючи на інші більш детальніші, але і більш суб'єктивні класифікації лакун, ми представляємо класифікацію О.О. Селіванової за якої лакуни можуть бути системними (мовними), функціональними (мовленевими), культурологічними та концептуальними [7, с. 275]. Останні визначаються за принципом співвідношення слова та фрагменту «картини світу» за умов відсутності такого фрагменту і лексичної одиниці, яка його репрезентує, у мові перекладу. Основними ознаками лакунарності є незрозумілість, незвичайність та екзотичність поняття для інших культур [7, с. 275–276].

Наявність слова в мові підтверджує існування культурного поняття [2, с. 205]. Слово викликає цілу низку думок, уявлень, емоційних реакцій, закріплених за цим поняттям у певній культурі. Тому зміст навіть універсальних понять, існуючих у різних культурах світу можуть відрізнятися асоціаціями, конотаціями, семантикою та кількістю лексичних одиниць, які виражають поняття. Національно-культурні слова-образи можуть розглядатися як репрезентанти ментальних стереотипів [6, с. 155].

Ментальні стереотипи з погляду когнітивної лінгвістики є вербалізованими ментальними структурами, що репрезентують етнічно і культурно марковані ідеалізовані образи людини чи соціальної групи. Когнітивною основою соціокультурного стереотипу, як одного з видів ментальних стереотипів, є «картина світу», яка складається в певний історичний період. Зміст такого стереотипу, відбиває моральні, естетичні та інші цінності, які були сформовані в культурі певного суспільства та репрезентовані у мові.

Визнання статусу лакунарного стереотипу, тобто соціокультурного поняття, яке існує тільки в певній етнічній культурі, відбувається на підставі відсутності як поняття, так і ЛО у мові перекладу. За відсутності адекватної лексеми у мові перекладу неминуче втрачається частина денотативного та конотативного значення лексеми, яка позначає стереотип. Втрата денотативного значення обумовлена відсутністю соціокультурного явища в культурі іншого народу. Втрата ж конотативного значення, яке безумовно є в наявності в семантичній структурі ЛО означаючих стереотип, визначена розбіжністю аксіологічних аспектів різних культур.

Переклад ЛО, означаючих соціокультурний стереотип, повинен забезпечити адекватну реакцію адресата, тому, що емоційне сприйняття стереотипу в культурі оригіналу один з ключових аспектів існування стереотипів взагалі. Заповнення лакунарного соціокультурного стереотипу в процесі перекладу відбувається завдяки мовним трансформаціям. Розглянемо приклади таких трансформацій в лексикографічному аспекті.

ЛО *flapper* репрезентує стереотип американської культури 1920-х років, який повернув популярність в останні роки завдяки мюзіклу «Чикаго» і фільму «Великий Гетсбі». Цей соціокультурний стереотип є лакунарним для інших культур поскільки не має аналогів ні історичного і соціального явища, ні культурної значущості, ні мовної репрезентації в інших мовах. Лексема *flapper*, що репрезентує соціокультурний стереотип в американському культурному просторі, може бути пояснена за допомогою перифрази: «молода емансипована і вишукана дівчина 20-х років минулого століття, зацікавлена музикою, модою, вечірками і новітніми ідеями, яку вважали сучасною, сміливою, але нерозважливою» [4, с. 102].

Компенсувати цю лакуну можна двома засобами: за допомогою замішувального словосполучення дівчина-«flapper» чи транслітерації «флепперс», що іноді використовується в дискурсі інтернету. Але компенсаційні варіанти не заповнюють лакуну.

За відсутністю адекватних еквівалентів в українській мові автори словників спираються у своїх спробах перекласти лексему *flapper* на ту чи іншу сему в структурі значення лексеми-оригіналу. Найчастіше переклад базується на основній ознаці денотативного значення цієї лакунарної лексеми – «молода дівчина» [4, с. 36]. В деяких випадках переклад ґрунтується на конотативному значенні. Так нерозважливості та легковажності, що виявляється у захопленні модою, відображені у перекладі «модниця-вертуха». Оцінка поведінки дівчат відбито у перекладі «легковажна жінка» в українській мові та «женщина свободной морали» в російській мові [4, с. 36–37]. Іронічне ставлення американського суспільства до цих жінок надано у російськомовних перекладах «емансипе» та «современная девица». Спираючись на ту чи іншу ознаку в семантиці ЛО *flapper* составники словників намагаються елімінувати лакуну, однак жоден варіант перекладу не може повністю передати ні денотативного, ні конотативного значення лексеми *flapper*. Тому найбільш повною елімінацією лакуни *flapper* вважаємо описовий переклад.

Стереотип американської культури, що репрезентовано ЛО *Valley girl*, появився на початку 1980-х років. Стереотип представляє соціальну категорію молодих дівчат вищих слоїв середнього класу, які мешкали у передмісті Лос Анжелоса – Долині Сан Фернандо. Дівчата цікавились тільки своєю зовнішністю та розвагами, тому вважались посередніми, легковажними та пихливими. Відмітною ознакою дівчат було використання сленгу [10, с. 183].

Стереотипний образ дівчат було відтворено у популярній однойменній пісні 1982 року, яку співала Мун Заппа та однойменному фільмі 1983 року з Деборой Формен у головній ролі. Замішувальне словосполучення «дівчина з Долини» чи «каліфорнійська дівчина» фіксує, але не заповнює лакуну, яка в перекладі може бути елімінована описово.

Прикладом транслітерації у перекладі лакунарних стереотипів є слово «хіпстер», яке було кальковане для позначення образу молодшої людини, яка доглянута і модно вдягнена. В мові оригіналу слово *hipster* позначає представника молодіжної субкультури середнього чи вищого класу, який модно вдягається, захоплюється мистецтвом та альтернативною рок музикою, поважає прогресивні ідеї в політиці. «Someone who is up to date, informed and poised» [10, с. 92]. Відомі актори-хіпстери – це Орlando Блум, Наталі Портман, Райан Гослінг.

Незважаючи на розповсюдження цієї субкультури у багатьох країнах, цей соціокультурний стереотип є частково лакунарним для інших культур через те, що в смисловій структурі репрезентуючої стереотип лексеми і її кальці спостерігаються розбіжності: неповний збіг за ядерними денотативними семами і різниця у периферійних семах, що передають емоційно-оцінне ставлення до цього явища в культурі Америки. Внутрішня форма ЛО *hipster*, яка відсутня у українській кальці

«хіпстер», пов'язана з образом музикантів 1940-х років, що виконували джайв (джазова музика) і носили черевики, шнуровані до стегон (hips) [10, с. 92].

Стереотипний образ є в наявності в свідомості кожного носія певної культури, але поняття «хіпстер» незрозуміле для більшості носіїв мови в Україні. Таким чином можна констатувати часткову лакунарність американського соціокультурного стереотипу *hipster* для української культурної спільноти. Транслітерація в перекладі цього соціокультурного стереотипу не повністю заповнює лакуну та потребує пояснень, тобто перекладацького коментаря, у текстах, що адресовані широкому загалу читачів.

Акронім, тобто скорочення, що складається з початкових літер слів словосполучення та вимовляється разом як слово, «WASP» (White Anglo-Saxon Protestant) позначає стереотип, який появився в американській культурі на початку минулого століття. Переклад кожного зі слів, що складає акронім (білий протестантський нащадок вихідців з Англії) не може передати прагматичний аспект семантики цього акроніму. Референційно-прагматичне значення *WASP* для носіїв американської культури складається з наступних компонентів, на які слід звернути увагу в процесі перекладу:

Екстралінгвістичний компонент передає привілейоване суспільне становище цієї соціальної категорії в політиці, економіці Сполучених Штатів; до цієї категорії належали президенти (George Washington, Franklin Delano Roosevelt, George H.W. Bush, Lyndon B. Johnson), політичні діячі (Nelson Rockefeller, John McCain), сенатори (Henry Cabot Lodge, Jr.) та бізнесмени (Phil Gramm), які навчались у приватних школах, а потім у найпрестижніших університетах (Yale, Princeton, Harvard); мешкали у фешенебельних районах Н'ю Йорку, Філадельфії, Бостону та Чікаго.

Образний компонент склався на підставі схожості написання акроніму і лексеми *wasps*, що позначає хижку комаху – осу. Зображення комахи є іронічною візуальною позначкою стереотипу.

Конотативний компонент відображає зневажливе ставлення до людей, що отримали керуюче положення у суспільстві тільки завдяки своєму походженню, а не наполегливій праці та самовдосконаленню, що відповідає стратегії досягнення «Американської Мрії».

Вважаючи на складність семантики акроніму *WASP*, що позначає американський соціокультурний стереотип, для перекладу цієї ЛЮ потрібен перифраз, тобто описовий переклад.

Як показують приклади, проблема елімінування лексичних одиниць, що позначають лакунарні стереотипи є складною та відкритою для подальших розвідків як у практиці перекладу, так і в теорії перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базылев В.Н. Переводческие мифы / В.Н. Базылев. – М. : Изд-во СГУ, 2012. – 176 с.
2. Вежбицкая А. Семантика, культура, познание : Общечеловеческие понятия в культуроспецифических контекстах / А. Вежбицкая // Thesis. – М., 1993. – Вып. 3. – С. 185–206.
3. Гак В.Г. Сравнительная типология русского и французского языков / В.Г. Гак. – М.: Просвещение, 1983. – 300 с.
4. Любимова С.А. Лингвокультурный типаж «девушка-flapper» в американском дискурсе. Семантико-когнитивные и прагматические аспекты репрезентации / С.А. Любимова. – Saarbrücken : LAP Lambert Academic Publishing, 2015. – 305 с.
5. Маслова В.А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. – М. : Academia, 2001. – 208 с.
6. Прохоров Ю.Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев. Изд. 5-е. – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 224 с.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Сорокин Ю.А. Культура и этнопсихологическая ценность / Ю.А. Сорокин // Этнопсихолінгвістика / Отв. ред. Ю.А. Сорокин. – М. : Наука, 1988. – Разд. 1 : Теоретические проблемы этнопсихолінгвістики. – С. 5–18.

9. Томашева И.В. Понятие "лакуна" в современной лингвистике. Эмотивные лакуны / И.В. Томашева // Язык и эмоции. – Волгоград: Перемена, 1994. – С. 50–61.
10. Dalzell T. Flappers to Rappers. American Youth Slang / T. Dalzell. – Springfield, Massachusetts : Merriam Webster, 1996. – P. 256.

С.А. Любимова. Проблема перевода лексических единиц, обозначающих лакунарные социокультурные стереотипы. – Статья.

Аннотация. Статья посвящена проблеме перевода на украинский язык лексических единиц, обозначающих лакунарные стереотипы американской культуры. В статье представлено понятие «лакунарный стереотип» и рассмотрены варианты переводческих трансформаций, необходимых для заполнения культурологических лакун в языке перевода.

Ключевые слова: переводимость, лакуна, лакунарный стереотип, транслитерация, перифраза, переводческий комментарий.

Svetlana A. Lyubymova. The Problem of Translating Lexical Units that Denote Lacunar Sociocultural Stereotypes. – Article.

Summary. The article is devoted to Ukrainian translation of lexemes denoting ethno-specific stereotypes of American culture. The notion “lacunar stereotype” and the variants of interpreting transformations are presented in the article.

Key words: translatability, lacuna, lacunar stereotype, transliteration, periphrasis, translator commentary.

УДК 81`06

О.А. Мартынюк,

кандидат филологических наук, доцент
Международный гуманитарный университет,
г.Одесса, Украина

О НЕКОТОРЫХ НОВЫХ ТЕНДЕНЦИЯХ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. В статье рассматривается природа языковых изменений и особенности их проявления как в плане диахронии, так и на синхронном уровне. Приводится ряд примеров, отобранных из современной англоязычной прессы, которые отражают изменения, присущие современному английскому языку в настоящее время.

Ключевые слова: языковые изменения, обновление лексического состава, развитие языка.

Известно, что язык обладает динамической природой и находится в постоянном развитии. Особо ярко языковые изменения проявляются в плане диахронии, когда отдельные языковые явления рассматриваются на достаточно отдаленных временных промежутках. В качестве примера можно привести великий сдвиг гласных (англ. *Great Vowel Shift*), представляющий собой фонетические изменения в произношении долгих гласных звуков, произошедшее в английском языке в XIV–XVI в. На каждом же синхронном срезе, многие из происходящих в языке изменений остаются незамеченными его носителями.

Изменения, охватывающие все уровни языка, обусловлены, в первую очередь, его социальной природой и так или иначе являются реакцией на изменения, происходящие в обществе и формирующие основные направления языковых изменений. Появление и функционирование новых языковых средств вызвано, прежде всего, потребностями общества в номинации новых понятий,